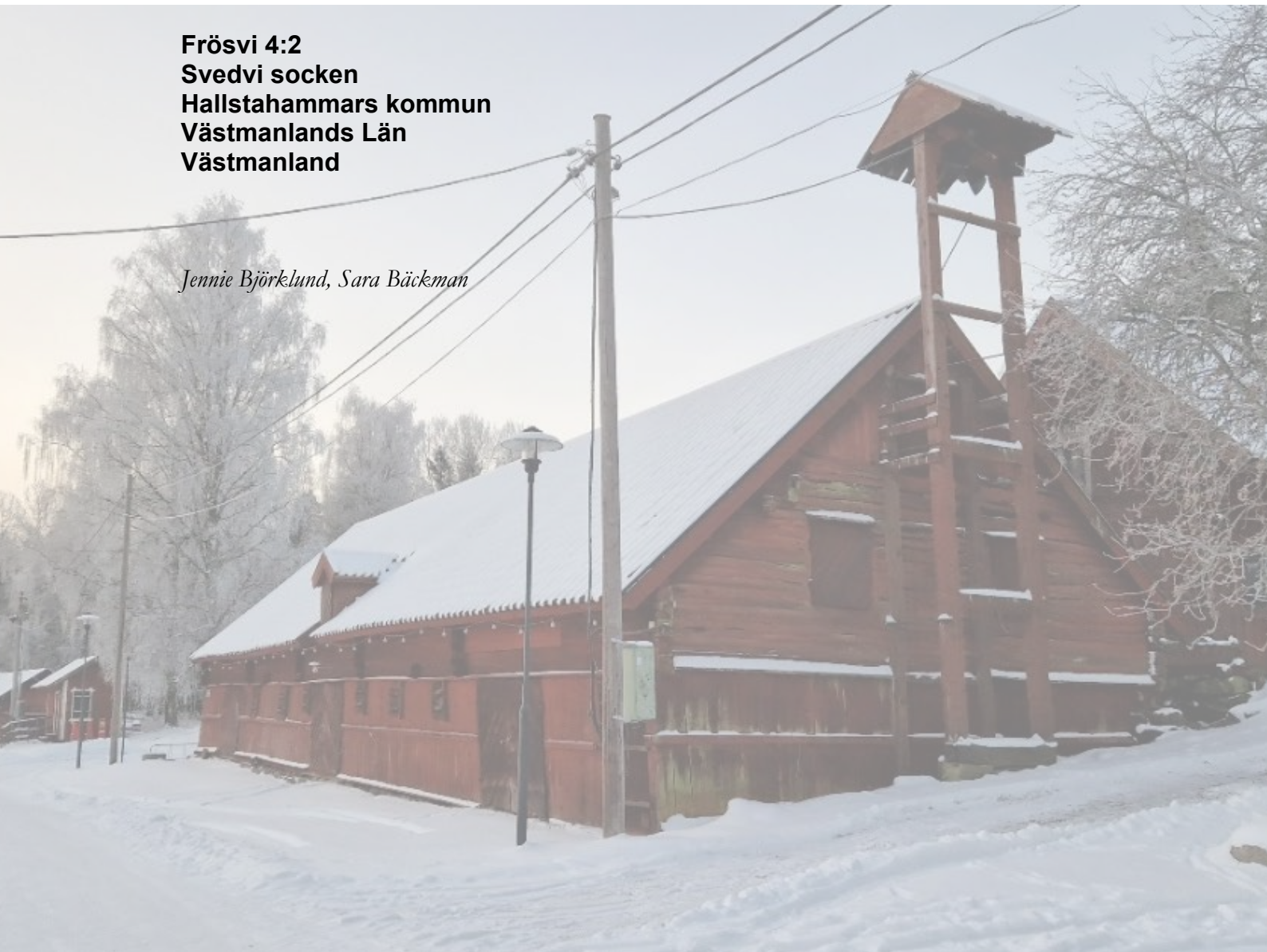

Sädesmagasinet, Skantzen Sanering av hussvamp

Antikvarisk rapport

Frösvi 4:2
Svedvi socken
Hallstahammars kommun
Västmanlands Län
Västmanland

Jennie Björklund, Sara Bäckman

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Pilgatan 8D, 721 30 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2024

Omslag: Sädesmagasinet 5 dec 2023, foto Jennie Björklund. Om inget annat anges är samtliga foton tagna av Jennie Björklund, KMMD.

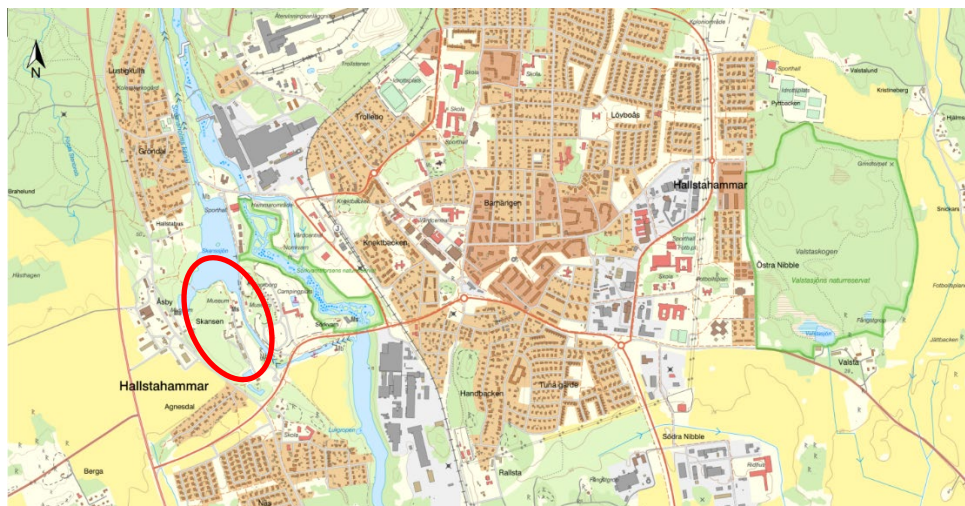
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-8041-207-0

Bakgrund

Stiftelsen Kulturmiljövård kontaktades av representanter på Hallstahammars kommun i juni 2022. Sporer, mycel samt kropp från äkta hussvamp på rötskadade stockar hade lokaliserat på syllstockarna på sädesmagasinet på kulturområdet Skantzen i Hallstahammar tätort. Sädesmagasinet ingår i byggnadsminnet Strömsholms kanal. Strömsholms kanal med tillhörande anläggningar och byggnader byggnadsminnesförklarades den 23 maj 1990 (Lst dnr 221-230-89) enligt 3 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen. Byggnadsminnet är försett med skyddsbestämmelser som bland annat anger att tekniska byggnadsverk, byggnader och övriga tekniska anläggningar inte får rivas, byggas om eller nya byggnader uppföras utan tillstånd från Länsstyrelsen. Områdena ska hållas i sådant skick att miljön och byggnadernas karaktär och utseende inte förvanskas. Anläggningarna ska underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt och med sådant material att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Länsstyrelsen lämnade tillstånd till sanering av hussvamp i Sädesmagasinets grund och markliggande stommar, Lst dnr 432-4593-2022. Startmöte hölls 15 juni 2022, slutbesiktning den 5 december 2023. Stiftelsen Kulturmiljövård har varit antikvarisk medverkan under projektet genom byggnadsantikvarie Jennie Björklund. Sara Bäckman har sammanställt rapporten.

Figur 1 Karta över Hallstahammar med Skantzenområdet markerat med ring. Karta från Lantmäteriet skala 1:17000.

Byggnadsbeskrivning och tidigare åtgärder

Beskrivning av byggnaden

Byggnaden är ca 9x28 m uppförd i två plan. Grundmuren består av en kallmur mot slänten i väster. Övrigt syllstockar vilar på sten i mark. Stommen är i timmer med stolpverk i bottenplanet. I höjd med 2:a planet till och med takfot ligger knutlagt timmer, 5-6 stockar i höjd.

Byggnaden uppfördes på 1790-talet som materialbod (den har bland annat innehållit kalk) och sädesmagasin. Senare har det använts som Kanalbolagets verkstad. Idag är byggnaden en del av kulturområdet och använd som förråd.

Tidigare åtgärder

1994 genomfördes dränering kring byggnaden, takomläggning, upprättning av stomme, lagning av stolpar och syllstockar, rötskadad fasadpanel och målning av byggnaden med röd slamfärg, Falu ljus. 2004 genomfördes en sanering mot hussvamp i byggnaden. I juni 2022 genomfördes en kontroll av eventuell hussvamp i byggnaden då det konstaterades att delar av konstruktionen som är i kontakt med marken är rötskadad och angripen av sporer, mycel samt kropp från äkta hussvamp.

Figur 2. Sädesmagasinet 2018. Foto Västmanlands läns museum.

Klocka vid norra gaveln.

Äkta hussvamp

Förutsättningarna för äkta hussvamp *Serpula lacrymans* är hög fuktighet och tillgång på organiskt material. Hussvamp växer till en början ytligt på virket med ett vitt flockigt mycel. Så småningom övergår mycelet i ett hinnliknande överdrag, som kan bli smutsigt gulgrått till färgen. I denna mycelhinna bildas strängar, vanligen 3-4 mm tjocka. Med hjälp av strängarna kan svampen sprida sig över stora ytor. Vid rätt förhållanden (30 procent fuktkvot i virket och + 20°C) växer hussvampen snabbt, ända upp till 6 mm per dygn. Den kan själv tillföra fukt till en konstruktion via sina strängar och på så sätt skapa sina egna

förutsättningar för sin utbredning. Vid nedbrytningen av virket utsöndrar hussvampen bland annat en syra, oxalsyra. För att överleva måste svampen neutralisera denna syra med hjälp av kalk. Därför förekommer ofta hussvamp i anslutning till skorstenar och andra murverk. (*Information från Anticimex*)

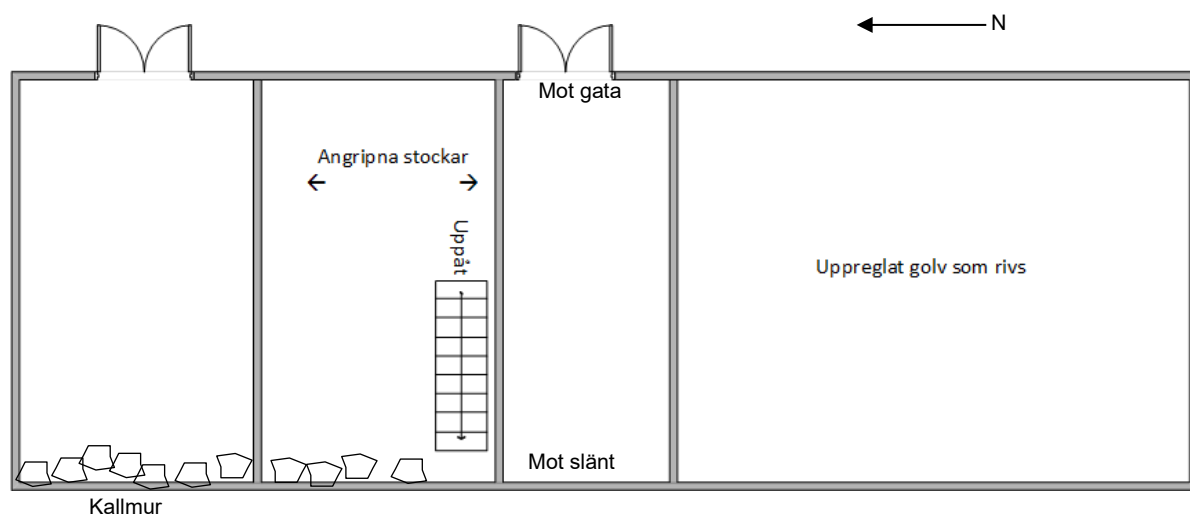
Utförda åtgärder

Arbetet startade i september 2022. Hembygdsföreningen, Hallstahammars kommun och Kanalbolaget tömde fastigheten på lösöre. En container användes till att förvara material som fanns kvar i magasinet.

Harakers bygg stämpade upp och kontrollerade stockar om det finns möjlighet att sanera rötangreppen eller om stockarna skulle kasseras och ersättas av nya. Saneringsföretaget Recover hanterade saneringen. En sugbil sög upp det översta marklagret, ca 10 cm, av sten, sand och organiskt material. Runt de skadade stockarna sögs ca 30-40 cm jord upp samt 50 cm runt om. Även från söderväggen mot sista liggande stocken sögs mer material upp för att sänka marknivån.

Allt av svamp angripet material togs bort, såväl liggande stockar som stående, bärande timmer. Där angripna stockar mötte syll behandlades syllen med Lavtox-Borstavar ca 1 meter åt var håll där svamp hittats. Trappen kapades av. Det uppreglade golvet av tryckimpregnerat golvtrall togs bort. Kallmuren mot slänten i öster dammsugs noga utan att stenarna flyttades. Lastbilar förde deponiavfallet som vidare togs hand om av Vafab miljö. Material som är berört av svamp kasseras.

Det rötskadade virket ersattes med nytt virke med lika dimensioner som innan. På trappen monterades kortare regler för stabilitet. Trappan ställdes på sten för att undvika markkontakt. Marken återfylldes med stensingel. Kommunen har röjt sly och högt gräs samt rensat från skräp runt byggnaden. Falks schaktfirma grävde ett dike bakom byggnaden för bättre dränering. Ett nytt golv monterades på stället där det tidigare golvet demonterats och deponerats.

Byggnaden bör i framtiden inte användas till förvaring av organiskt material för att förebygga att den etablerade marklevande hussvampen inte växer till liv igen. Åtgärderna bör se till att det är luftigt mellan syll och mark genom att dammsuga inifrån. Regelbundna kontroller så att inte mycel eller andra tecken på hussvamp återkommer. Det finns spår av rötskador på delar av konstruktionen även där hussvampen inte funnits. Därför är det viktigt att se till att det hålls rent runt omkring hela byggnaden från gräs och sly samt att hänggrännor rensas. Hembygdsgården och kommunen ser till så eventuell framtida förvaring sker på lämpligt sett i magasinet. Till exempel bör inte presenningar och liknande ligga dikt an mot marken.

Bilder före

Figur 3 Det uppreglade golv innan rivning.

Figur 4. Pilar visar var svampen angripit. Bild från Recover.

Figur 5. Bild innan åtgärder mot norr med kallmur till vänster i bild.

Figur 6. Svampangripen stock.

Figur 7 Angripet material kasserades och togs om hand av det kommunala återvinningsföretaget.

Figur 8 Ansågad svampangripen stock.

Figur 9 Byte av stock i norra delen vid kallmur.

Figur 10 Ny stock med underliggande stenar mot märkfukt.

Figur 112 Singel återfördes som märkunderlag. Stenar placerades under timret som barriär mot märkfukt.

Figur 13 Ny stock och trapp med underliggande stenar och ny marksingel.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektur:</i>	22107
<i>Länsstyrelsens dnr:</i>	432-4593-2022
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Hallstahammar
<i>Beställare:</i>	Hallstahammar kommun
<i>Projektledning:</i>	Helena Reimerth, Fastighetsförvaltare Hallstahammars kommun
<i>Entreprenörer:</i>	Haraker bygg, Recover, Hallstahammar kommun
<i>Antikvarie:</i>	Jennie Björklund Sara Bäckman Stiftelsen Kulturmiljövård Pilgatan 8D 721 30 Västerås